

Віктар Пўчанкаў
Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт

ЖУРНАЛІСЦКІ ТЭКСТ І ПОСТМАДЭРНІСЦКАЯ МАНЕРА ПІСЬМА

Постмадэрнізм укараняецца ў маўленчую практыку з сярэдзіны 50-х гадоў мінулага стагоддзя і дынамічна праяўляецца ў тэкставай дзейнасці сучаснага журналіста. Ён узнік спачатку як феномен мастацтва, а ў 70-я гады ХХ стагоддзя трывала ўвайшоў ва ўсе сферы чалавечай дзейнасці і стаў светапогляднай канцэпцыяй, якая адлюстроўвала інтэлектуальнае і эмацыянальнае ўспрыманне эпохі. Гэта ўспрыманне засноўваецца на адчуванні крызісу пазнавальных магчымасцей чалавека.

У постмадэрне разуменне свету падпарадкуецца гульні сляпога выпадку, і існуючае не паддаецца выразнаму вытлумачэнню. Пра наступ постмадэрну, яго сутнасць і праяўленне пісалі шматлікія вучоныя (нямецкі даследчык В. Вельш, галандскі вучоны Факема, французскі вучоны Гі Дэбор, расійскі даследчык І. Ільін, які з'яўляецца аўтарам слоўніка «Постмадэрнізм» і інш.). Даволі арыгінальна пра спецыфіку метаду постмадэрнізму піша М. Эпштэйн у артыкуле «Ад мадэрнізму да постмадэрнізму: дыялектыка «гіпер» у культуры ХХ стагоддзя» (1995 г.). Пры ўладаранні сродкаў масавай інфармацыі рэальнасць знікае, з'яўляецца гіперрэальнасць. «Гіперрэальнасць – гэта ілюзія, што ствараецца сродкамі масавай камунікацыі і выступае як больш дакладная... чым тая, якую мы ўспрымаем у акаляючым жыцці...» (Ільін І. П. Постструктуралізм. Деконструктывізм. Постмодэрнізм. М., 1996. С. 34). Журналіст, ствараючы свой асноўны прафесійны прадукт – тэкст, часам толькі інтуітыўна адчувае стыхію такога пісьма, не задумваючыся, аб'ектам якіх цэнтрабежных сіл ён з'яўляецца.

Канструяванне публіцыстычнага тэксту адбываецца ў адпаведнасці з журналісцкай задумай, аўтарскай канцэпцыяй, профілем мэтавай аўдыторыі, канцэпцыяй і арыентацыяй выдання. Журналіст улічвае яго шматвектарнасць і ў пэўнай ступені залежыць ад такіх фактараў, як маштаб праблемы, фактычны матэрыял, апэратыўнасць, што адносяцца да генетычных перадумоў стварэння тэксту (звязаных з параджэннем яго і аб'ектыўнымі ўмовамі сачынення); канстатацыя, інтэрпрэтацыя, сцвярджэнне або адмаўленне (мэтавыя фактары); жанр, ілюстрыраванне, размяшчэнне на газетнай паласе, кампазіцыя (фактары, звязаныя з формай і знешнімі параметрамі тэксту).

Журналісцкі твор падуладны фактарам тэкстаўтварэння, якія садзейнічаюць пераўтварэнню разрозненых моўных сродкаў у звязанае цэлае, цэментуюць яго. Яны абумоўліваюць адбор і камбінацыі моўных сродкаў і падзяляюцца на аб'ектыўныя, дзеючыя пры ўтварэнні любога тэксту, і суб'ектыўныя, рэгламентуючыя вытворчасць асобных тэкстаў. Да аб'ектыўных тэкстаўтваральных фактараў адносім: 1) моўную норму, 2) функцыянальны стыль, 3) сітуацыю (фрагмент рэчаіснасці, які адлюстроўваецца ў тэксце) і звязаны з ёю сэнс, 4) функцыянальна-сэнсавы тып маўлення, 5) жанр; да суб'ектыўных – 1) характар сітуацыі (рэальная, ірэальная), 2) асобу аўтара, яго светапогляд, 3) характар персанажаў, 4) камунікатыўна-эстэтычную накіраванасць, 5) “размяшчэнне” аўтара ў тэксце. Пералічаныя фактары з'яўляюцца пазамоўнымі і маюць універсальны характар. Напрыклад, суб'ектыўныя фактары 2) і 3) малаактуалізаваны ў публіцыстычным тэксце (хаця могуць актывізавацца ў групах пэўных жанраў).

Выдзяляюцца ўнутраныя тэкстаўтваральныя фактары, і іх шмат. Назавём толькі тыя, якія рэдуплікуюцца экстралінгвістычнымі: выбар сродку намінацыі і сінтаксічных канструкцый, карэкціроўка стылістычнага рэгістра, вызначэнне жанравага макета і формы кантактавання з рэцыпіентам, кагерэнтнасць моўных адзінак, лексіка-семантычнае і тэматычнае ўніфікаванае аб'яднанне, катэгорыі актуалізацыі семантычнага суб'екта і інш.

Дамінантнымі праявамі постмадэрнісцкага пісьма ў тэкставай дзейнасці журналіста, як і ў літаратурным працесе сучаснасці, можна лічыць рэалістычную выяўленчасць і фантасмагарычнасць, мастацкасць і навуковасць, побытную апісальнасць і філасафічнасць, сур'ёзнасць і іранічнасць, традыцыйнасць і тэхналагічную сучаснасць, рацыяналістычнасць і містычнасць, вострую палітызаванасць і эратычнасць, строгуя аналітычнасць і гульнёвы пачатак, сінкрэтызм пазіцый заходняй і ўсходняй культуры. Кантамінацыя дакументальнага і мастацкага дыскурсаў, калі рэальнае падаецца ў розных трансфармацыях, уключаецца ва ўмоўны кантэкст, які выступае больш цікавым, чым уласна інфармацыя. Журналісцкі тэкст такім чынам не інфармуе, а творыць новую рэальнасць, канструіруе неабходны сюжэт. Найбольш выразна падобная сітуацыя назіраецца ў газетным творы, дзе акцэнт перамяшчаецца з таго, пра што гаворыцца, на тое, як пра гэта паведамляецца. Услед за агучанай аўдыёвізуальнымі каналамі інфармацыяй газетны тэкст вымушаны падаваць свой прадукт у больш прыцягальнай форме.

У дыхатамічным адзінстве рэчыўнага і ўяўленчага свету ў журналісцкай тэкставай дзейнасці прэвалюе ўяўленчы аспект, што прыводзіць да канструявання журналістам дамінантнага рэферэнцыяльнага “ўзнаўлення” і інтэрпрэтацыі з’яў рэчаіснасці не на карысць ісціннаму камунікатыўнаму прызначэнню. Публіцыстычны тэкст выступае перш за ўсё ў падзейным аспекце, як “маўленне – мэтанакіраванае сацыяльнае дзеянне”. Асаблівая роля ў гэтым належыць маўленчым стратэгіям і спосабам падачы інфармацыі. Так журналістыка ўбірае ў сябе не столькі літаратурна-эстэтычны напрамак постмадэрнізму, колькі постмадэрнісцкую манеру пісьма, што прываблівае стаўленнем да маўлення як да формы пратэсту супраць выкарыстання моўных сродкаў, абмежаваных адным стылем, пераадоленнем канонаў публіцыстычнага тэксту.